

DAVID CANNADINE

ORNAMENTALISM: HOW THE BRITISH SAW THEIR EMPIRE

(Ornamentalizmus, vagy ahogyan a britek saját birodalmukat látták)

London, 2001. 288 p.

David Cannadine a második világháború után, 1950-ben született, így azon történészek közé tartozik, akik – elődeiktől eltérően – már fiatalokorukban szembesültek azzal a ténnyel, hogy a fényes brit birodalom múlttá vált, amely elemzést igényel.

Cannadine Birminghamben született, a cambridge-i, az oxfordi és a princetoni egyetemen végezte tanulmányait, majd Cambridge-ben, valamint a New York-i Columbia Egyetemen tanított, jelenleg a londoni egyetem történelmi intézetének (Institute of Historical Research) az igazgatója. Számos műve közül kiemelkedik a díjjal kitüntetett „The Decline and Fall of the British Aristocracy” (A brit arisztokrácia hanyatlása és bukása), G. M. Trevelyan portréja, illetve a „Class in Britain” (Osztály Nagy-Britanniában), amely Johnstontól Thatcherig és a jelenlegi miniszterelnökig, Tony Blairig mutatja be az osztálymegosztottságtól terhes Anglia társadalmát. Cannadine ugyanakkor a köz- és a szellemi életben igen aktív, rendszeresen ír cikkeket és ismertetéseket a londoni és a New York-i időszaki és napilapokban, valamint ismert rádiós és televíziós személyiség.

A most ismertetendő könyvet valójában kiegészítésként szánta az arisztokráciáról és osztálymegosztottságról szóló műveire, így mondhatni, hogy összességében megjeleníti a 20. századi Nagy-Britannia társadalomrajzát és a világban betöltött helyét. A mű az imperializmusnak nem a sötét oldalával foglalkozik, mint J. A. Hobson klasszikussá vált „Imperialism” című könyve. Összefoglalva inkább elmondható, hogy a mű részletesen ismerteti a britek elragadtatását a birodalom, a birodalom adta életlehetőségek iránt, amelyeket Joseph Conrad író „csodálatos behatolásnak” jellemezte. A könyv egyik ismertetője, az ismert történész, Bernard Porter azzal kezdte recenzióját, hogy a brit birodalom „fantasztikus látványosság, műsor” volt. Viktória királynő (1876-tól India császárnője) uralkodása idején kialakult kultusz eredményeképpen még ma is vannak idős indiai asszonyok, akik rendkívül tisztelik az egykori királynőt. Viktória maga mentes volt bármilyen faji előítéllettől, egyik bizalmasa egy indiai szolgálója volt. Sok angol átlagember lekezelően viszonyult a birodalom számos népe iránt, a gyarmatokon töltött éveik után ez a vélekedés azonban gyakran megváltozott.

Cannadine világosan bemutatja, hogyan igyekeztek a „sznob” angol hierarchikus viszonyokat bevezetni a gyarmatokon is, valamint azt is, miként valósult ez meg. Ennek ismert szemtanúi és leírói Rudyard Kipling és Anthony Trollope írók. Mint az utóbbi megállapította, egy ausztráliai földbirtokos akkori élete alig különbözött egy másfél századdal korábban élt angoliai földbirtokosétól. Az Angliából exportált gyarmati sznobizmus számos példáját látjuk a bangalore-i Mysore maharadzsalaplatában – amely az angol királyi család balmorali kastélyát utánozza – vagy Durbar épületeiben.

Cannadine könyvének kevésbé kidolgozott részei talán azok, amelyek a gyarmati tisztviselők szerepét, viselkedését, helyzetét tisztázzák. Valójában nem alkottak nagy számú réteget, és nagymértékben alkalmaztak beosztottakat a bennszülött lakosságból. Ez olcsóbb megoldás is volt, másfelől a brit lakosság egy része Anglián belül nem lelkesedett a gyarmatosítás eszméjéért és gyakorlatáért.

Cannadine kutatásaiból és feldolgozásaiból nyilvánvalóan kitűnik: mindenképpen meghatározó, milyen osztálybeliek irányították, kormányozták a brit gyarmatbirodalmat, valamint kik ápolták és támogatták a birodalmi eszmét. Bonyolult kérdés, hogy a hierarchikus angoliai társadalmi rendszer mennyire reprodukálható a gyarmatokon. A kérdésfeltevés és a kifejtés feltétlenül a szerző érdeme.

H. Haraszti Éva